

להתוודע ולגלות מהמדי התורה בכל דף בש"ס

שבת דף סד

בענין איסור מראית העין

בשבת דף ס"ד: אמר רב יהודה אמר רב, כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור. תנו, ולא בזוג אף על פי שפקוק, ותניא אידך פוקק לה זוג בצוארה ומטייל עמה בחצר, תנאי היא, דתניא, שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, רבי אליעזר ורבי שמעון אוסרין.

- א -

מקורות בכמה מקומות בש"ס

דבמתני' שנינו דמי שנשרו כליו במים שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם. ומובא שם בבבלי פלוגת התנאים, שתנא קמא סובר דשוטחן בחמה שלא כנגד העם, ורבי אלעזר ורבי שמעון אוסרין. ואמר בגמ' דרב שאומר דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, סובר כרבי אלעזר ורבי שמעון שאוסרין. [א]

והנה מצינו בגמרא עוד מקורות שאסרו חכמים דברים משום מראית עין, אכן שם לא הוזכר אם אסור אפילו בחדרי חדרים או לא. ולא עוד,

שיטוח בחמה בגדים שנשרו במים / אכילת דם דגים שכנסן בכלי / שחיטה לתוך גומא / צינור שעלו בו קשקשין -

א. מתבאר בדברי הגמרא שיש דברים שאסרו חכמים לעשותם משום מראית העין, כדי שלא יחשדוהו בני אדם שהוא עושה דבר איסור, ונחלקו בזה תנאים אם אסרו חכמים לעשות דברים אלו גם בחדרי חדרים במקום שאין לחוש שיראוהו בני אדם, או שלא אסרו כי אם במקום שיש לחוש למראית העין. [א]

והמקור לדברי הגמ' שלפנינו הוא מדברי הגמ' להלן דף קמ"ו:

השלטות והוספות

ומשמע שסובר דהקפידה במראית עין היא בעצם הדבר שחושדין אותו שעובר באיסור, שהרי מקרא מלא אומר (במדבר ל"ב) והייתם נקיים מה' ומישראל, שראוי להתנהג בדרך שהוא נקי אצל בני אדם, וכן מצינו מאמרי חז"ל על גנות הדבר לחשוד את ישראל, וכמו שאמר ריש לקיש להלן דף צ"ז. ההחושד בכשרים לוקה בגופו, ומטעם זה א' ביומא דף י"ט: דכשהיו משביעין את כהן גדול לפני יום הכפורים שלא ישנה ממה שאומרים לו הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין, וזה היה מפני שחשדוהו לצדוקי, ולכן אסרו חכמים כמה דברים משום מראית עין שלא יבואו לחשדו שעובר באיסור.

[ב] עוד יש לציין לדברי הגמ' בביצה דף ט'. ששם מובא דברי רב על מה שנינו במתני', בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם משוכך לשוכך, ובית הלל מתירין. ומפרש בגמרא דבית שמאי שאוסרים להוליך סולם משוכך לשוכך הוא מפני מראית עין, שהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך, ובית הלל סוברים שאין לחוש למראית עין, כי שוככו מוכיח עליו שמוליך את הסולם ליקח גוזלות.

ואי' בגמ' שם, דלדברי רב שאומר דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, אסור לבית שמאי להוליך סולם בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד.

גם יש לציין לדברי הגמ' בע"ז דף י"ב. במה שנינו בבבלי דאם נתחב לאדם קוץ ברגליו כשהוא עומד בפני עבודת כוכבים, לא ישחה ויטלנה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. כיוצא בזה, אם נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים,

טעם איסור מראית עין / מפני שילמדו ממנו / שלא יבאו לידי חשד בכשרים

- ח' הרשב"א, ספר החיים למהרש"ק -

[א] בטעם הדבר שאסרו חכמים כמה דברים מפני חשש מראית העין, יש לבאר מהו הסיבה במה שחששו למראית העין.

בח' הרשב"א בכתובות דף ס'. כתב דהטעם שאסרו משום מראית עין הוא מחשש שהרואה שיחשוב שפלוני עשה דבר זה, יטעה ויאמר שדבר זה מותר לעשותו ויבא לידי איסור. [ושם הוא מחלק בזה בין איסור תורה לאיסור דרבנן, דלא חשו לזה אלא באיסור תורה ולא באיסור דרבנן. ובענין ההבדל בין דאורייתא לדרבנן עיין כאן להלן].

והיינו, דמה שהקפידו חכמים שלא יבואו לידי מראית עין הוא משום שחששו שלא יבואו לזלזל באיסורין ע"י שיחשבו שהוא עושה את הדבר, וילמדו ממנו להקל בדבר.

אמנם בספר החיים למהרש"ק סי' ש"ה סעיף מ"ה משווה לזה דברי הגמ' לעיל דף כ"ג. שמצינו לענין הדלקת נר חנוכה שיש לאדם לעשות בדרך שלא יחשדוהו שלא עשה את המצוה, ולכן חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות מפני החשד, ואי' בגמ' שם ומנא תימרא דחיישין לחשד דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיאה בסוף שדהו וכו' ומפני החשד. ומפני זה אסרו כמה דברים משום מראית עין.

הרוצה לנקר את חצירו כיצר הוא עושה, עושה מקום חוץ לגומא ושוחט, ודם שותת ויורד לגומא.

והראשונים שם דנו בזה אם יש להוכיח מזה דלא כרב, שהרי הוא דבר שנאסר משום מראית עין, ועם כל זה מחלקים בין שוחט בשוק ובין שוחט בחצירו. ויבואר להלן.

ג', בכתובות דף ס'. שנינו בברייתא, נחום איש גליא אומר, צינור שעלו בו קשקשין, ממעכן ברגלו בצנעא בשבת, ואינו חושש. מאי טעמא, מתקן כלאחר יד הוא, ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן. וגם בזה דנו הראשונים אם אין מזה סתירה למה שאמר רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור, שהרי התירו לעשות דוקא בצנעה ולא בפרהסיא, הרי שמחלקים בין עושה בגלוי ובין עושה בחדרי חדרים. ד

- ב -

אם הלכה כרבני רב או לא

כוותיהו, ובגמ' ע"ז דף י"ב. (הנ"ל בהשלמות והוספות) מוכח דהלכה כרב. וכן כתבו התוס' בחולין דף מ"א. (ד"ה ובשוק) דמדברי הגמ' בע"ז שם משמע דהלכה כרב.

וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הלכה כ' דמי שנשרו כליו במים אסור לו לשטחן אפילו בתוך ביתו, גזירה שמא יאמר הרואה הרי זה כבס

הוכחות הראשונים לכאן ולכאן

- ר"ף, רמב"ם, תוספות -

ב. הרי"ף להלן דף קמ"ו (דף ס"ב. מדפי הרי"ף) בפלוגתא דת"ק ורבי אלעזר ורבי שמעון לענין שיטוח בגדים בחמה, כתב דהלכה כרבי אלעזר ורבי שמעון שאוסרין אפילו שלא כנגד העם, שהרי רב שאומר דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור סובר

השלמות והוספות

שבני אדם סוברים שעובר באיסור, אמנם יש לומר דכשראו חכמים לאסור דבר מפני מראית העין, אסרוהו בגדר שאר האיסורין, וגוף הדבר הוא שנאסר.

ומעתה יתבאר היטיב, דאם נפרש דעצם האיסור הוא מה שיש מראית עין, יש לומר דבמקום שאין בני אדם רואין אותו מותר, ואין לומר בזה סברת לא פלוג, שהרי זהו כל גוף האיסור שלא לעשות בפני בני אדם כשיש בו משום מראית עין. אבל אם אסרוהו בגדר שאר האיסורין, אין לחלק בין עושה הדבר בפני אדם, או שעושה בחדרי חדרים, דאע"ג שטעם האיסור הוא מפני מראית עין, מכל מקום עכשיו שאסרוהו חז"ל נאסר הדבר בעצם, ולא פלוג רבנן בהכי.

השכרת מרחץ בשבת לעכו"ם כשהשכנים יודעים שאינו עובד בשליחותו

- רמ"א, טו"ז -

ד' בע"ז דף כ"א: תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים, מפני שנקרא על שמו, ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים. והיינו, דאע"ג דמצד הדין מותר להשכיר מרחץ לעכו"ם, והעכו"ם יעשה בו מלאכה בשבת, שהרי העכו"ם עושה מלאכת עצמו, אפילו הכי אסרוהו חכמים מפני שבני אדם יטעו ויאמרו שהישראל שכר את העכו"ם לעשות לו מלאכתו בשבת, ויחשבו שהעכו"ם עושה המלאכה בשליחותו של ישראל, ולא ידעו שהעכו"ם שכר את המרחץ לעצמו. דין זה מובא בטור ושו"ע או"ח סי' רמ"ג.

ושם בסעיף ב' כתב הרמ"א, דמרחץ שהיא בבית דירה של אדם ואין רוחצין במרחץ רק אותן שבביתו והם יודעים ששכרו כותי, מותר להשכירה לעכו"ם, שאין בזה חשש שיאמרו ששכר עכו"ם לעשות לו מלאכתו, כיון שהמרחץ נמצאת במקום שאין אנשים מלבד בני ביתו.

אכן בטו"ז שם סק"ג תמה בדעת הרמ"א, שהרי מאחר שאסרו חכמים להשכיר מרחץ לעכו"ם מפני מראית עין, שיחשדוהו ששכר את העכו"ם לעבוד אצלו, הרי כל שאסרו חכמים אפ"ל בחדרי חדרים אסור, והכי נמי כיון שהאיסור הוא משום מראית העין שיאמרו שכירו הוא, מדוע יהא מותר במקום שאין מצויין בני אדם.

לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. כיוצא בזה, מעיין המושך לפני עבודת כוכבים, לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים.

ועל כולם שנינו בברייתא שם דאם אינו נראה מותר. ומפרש בגמרא דמה שאמר שם אינו נראה מותר, אין הכוונה שאם אין שם בני אדם הרואין אותו מותר, שהרי אמר רב יהודה אמר רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, אלא הכוונה הוא שאם שוחה בדרך שאינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, כגון ששוחה מן הצד, אז מותר.

טעם האיסור בחדרי חדרים / שמא יעשה גם בפרהסיא / שמא יראוהו גם בחדרי חדרים / לא פלוג חכמים

- ר"ן, ספר החיים למהרש"ק -

ג' בטעם הדבר שכל שאסור משום מראית עין אסור גם בחדרי חדרים, הרי"ן בביצה (דף ה'. מדפי הרי"ף) מבאר דבר זה בשני דרכים, או משום שאם אתה מתיר לו לעשותו בחדרי חדרים יבא להתיר לעצמו לעשות כן גם בפרהסיא, ואז יהא בו משום מראית עין, או משום שחששו חכמים אפילו בחדרי חדרים שמא יראוהו שם אדם.

ובספר החיים למהרש"ק סי' ש"א סעיף מ"ה (ד"ה ועוד) מבאר דזהו משום דלא פלוג חכמים בתקנתם, כי זהו כלל בכמה תקנות דרבנן, דכיון שאסרו את הדבר משום מראית עין לא חילקו בדבר ואסרו גם בחדרי חדרים, והוא מבאר דבאמת מצינו דברים שאסרו חכמים משום מראית עין, ועכ"ז אם האדם עושהו בדרך שאין בו משום מראית עין, מותר, והוא משום דכיון שהוא עושהו בצורה אחרת, שבה אין משום מראית עין, לא היה זה בכלל האיסור.

וביתר ביאור, הנה באמת צריכין להבין פלוגת התנאים שנחלקו בזה אם אסור גם מראית עין בחדרי חדרים או לא.

אכן לאור האמור יש לומר דפלוגתיהו הוא בגדר האיסור שאסרו חכמים את הדבר משום מראית העין, דיש לומר דגדר האיסור הוא בעצם המראית העין במה

מקשה קושיא זו על רב כשם שמקשה על רב ממה ששינו במשנתנו דיוצא בזוג הפקוק, ומדלא מקשה כן, מוכח דהבבלי סובר דמה ששינו דמותר לשחוט בחצירו לתוך הגומא, אינו סתירה לדברי רב, כי ההיתר בזה אינו מפני שבחצירו אין רואין אותו, אלא מפני שבחצירו הרואין אותו אומרים שלנקר חצירו הוא עושה, ואינו מחקה דרך הצדוקים.

ובמה שאמרו בכתובות דף ס'. דצינור שעלו בו קשקשין מותר למעכו ברגלו בשבת רק בצנעא ולא בפרהסיא, כתבו התוס' שם (ד"ה ממעכן) דאין מזה סתירה למה שאומר רב דכל מה שאסור לעשות בפרהסיא אסור לעשותו גם בחדרי חדרים, כי זה דוקא באיסור מלאכה דאורייתא, כגון בשיטוח בגדים בחמה בצנעה, שאם יראוהו יחשבו שכבסן בשבת שזה אסור מן התורה, אבל בצינור שעלו בו קשקשים וממעכו ברגליו כלאחר יד, הרי אפילו אם יראוהו הרי לא יראו אלא מלאכה כלאחד יד שאסורה רק מדרבנן, ולא גזרו חכמים בזה לאסור בחדרי חדרים, ע"כ. וכן כתב הרא"ש בפכ"ב דשבת סימן ט'. ויבאר דבר זה להלן. ^[א]

- ג -

מראית עין באיסור דרבנן

וכן כתב שם בחי' הרשב"א דמה שאסרו בחדרי חדרים הוא דוקא בדבר שאפשר לטעות בו במלאכה דאורייתא, כמו שטיחת בגדים בחמה שיבואו לטעות ולהתיר כיבוס בשבת, אבל הכא הרואה שממעכן ידעו שמתקן כלאחר יד מותר, ואין בכך כלום. וכן כתבו בחי' הריטב"א שם ובתוס' הרא"ש שם. ובב"י בס' של"ו מביא דברי התוס' בכתובות שם. ^[א]

וכן כתב בטו"ז ס' ש"ב סקכ"ח דמה שאסרו בחדרי חדרים הוא דוקא באיסור דאורייתא ולא באיסור דרבנן, וכן כתב במג"א שם סקנ"ו. ודבריו יבאו עוד להלן.

כסותו בשבת ושטחה ליבשה, וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. וכן כתב בשו"ע או"ח סי' ש"א סעיף מ"ה.

אכן שאר ראשונים דנו על פי דברי הגמרות הנ"ל אם הלכה כדברי רב דאפילו בחדרי חדרים אסור והלכה כרבי אליעזר ורבי שמעון דאסור לשוטחן אפילו בחצירו, או דהלכה כמתניתין דף קמ"ו דשוטחן בחמה שלא בפני העם.

והנה התוס' בחולין דף מ"א. (ד"ה ובשוק) כתבו בשם הירושלמי (בפ"ט כלאים הלכה א') דממה ששינו במתני' שם דאין שוחטין לתוך גומא מפני שאסור לעשות כחוקי הצדוקים, ועם כל זה דוקא בשוחט בשוק אסור ולא בשוחט בחצירו, מזה מוכח דלא כרב שאומר דכל שאסרו מפני מראית עין אסרו גם בחדרי חדרים, שהרי התירו לשחוט בחצר.

אמנם התוס' שם כתבו דעל כרחק שהבבלי אינו סובר בזה כדעת הירושלמי, כי אם הבבלי סובר שממשנה זו תקשה על דברי רב, היה הגמ'

איסור מיעוץ הצינור בשבת דוקא בפרהסיא כיון שאיסורו מדרבנן / בישול בשר עוף בחלב שקדים / איסור הוצאת בהמה בזוג מחמת חשד שהולך למכרה בשבת

- תוספות, רשב"א, רמ"א, ש"ך, הפלאה -

ג. הבאנו לעיל דברי התוס' בכתובות דף ס'. דלכן צינור שעלו בו קשקשים מותר למעכו ברגליו בצנעה ולא בפרהסיא אע"ג דאמר רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור, דזהו משום שאין בזה אלא מלאכה כלאחר יד שהוא מדרבנן, ולא גזרו רבנן לאסור בחדרי חדרים, ואין לדמותו למה שאסור לשטוח בגדים אפילו בצנעה, ששם אם יראוהו יסברו שכבסן בשבת שזה אסור מן התורה.

השלטות והוספות

הטעות הוא במציאות הדבר שיטעו ויחשבו שכיבסן בשבת, ולפי טעותן הרי עשה איסור, אבל בדבר שמותר לכתחילה לעשותו, אלא שהרואה אינו יודע את ההלכה, אין להתחשב בזה לאסור גם בחדרי חדרים.

^[א] הר"ן בפ"ק דביצה (דף ד': ה'. מדפי הרי"ף) כתב הכרעה נוספת בענין איסור מראית עין בחדרי חדרים, ודבריו הם ליישב שמדברי הגמ' בכתובות שם דמותר למעך הצינור בצנעה ולא בפרהסיא אין שום סתירה למה שאמר רב דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור.

והוא מבאר, שדברי רב הם דוקא בדבר שבעצמותו הוא דבר היתר גמור, וחכמים אסרוהו מפני מראית העין בלבד, ובזה סובר רב שאין לחלק בו בין מקום פרהסיא למקום צנעה, כי אם אתה מתיר לו בצנעה יעשה כן בפרהסיא, כיון שעצם הדבר מותר, ויאמר אין כאן רואים, ועוד, מפני שחששו חכמים שמא יראוהו אדם גם במקום צנעה, ואסרו לגמרי. אבל דין זה דצינור שעלו בו קשקשים שמותר למעכו כלאחר יד בצנעה, הרי מצד עצמו היה ראוי ליאסר למעכו כיון שיש בזה משום תיקון מנא, ואע"ג שעושה כלאחר יד ראוי ליאסר מדרבנן, אלא שהתירוהו חכמים לתקן כלאחר יד, משום דבמקום פסידא לא גזרו רבנן, וכיון שמעיקר הדין הוא דבר האסור לא רצו חכמים להתירו אלא בצנעה, ואין לומר שלא יתירוהו כלל, דאי אפשר בלאו הכי, אמנם בזה אין לחוש שמתוך עשייתו בצנעה יבא לידי פרהסיא, שכיון שהדבר אסור בעצמותו, ישמע לנו, משא"כ בדבר שמותר בעצמותו יש לחוש דכשם שעושה בצנעה מפני שהוא בעצם דבר המותר, כך יעשה בפרהסיא.

^[א] ועל עיקר הקושיא כמה שמותר למעך הצינור בצנעה ולא בפרהסיא, ואין אומרים שאסור גם בחדרי חדרים כשאר מראית עין, הנה הר"ן בביצה (דף ה'. מדפי הרי"ף) מביא שיש מחלקים בזה ואומרים דמה שאסור רב אפילו בחדרי חדרים היינו כשחושדין אותו בדבר, שאם באמת היה עושה את הדבר היה עובר על איסור, כמו בשיטוח בגדים שאסרוהו במי שנשרו כליו במים משום שיחשדוהו שכיבס בגדיו בשבת, ואילו היה מכבס בגדיו היה באמת עובר על איסור, ובהו אסור אפילו בחדרי חדרים. אבל בעושה דבר שמותר לעשותו אלא שהרואים טועים וחושבים שאסור לעשותו, כמו מיעוץ הצינור כלאחר יד שהתירוהו חכמים, אלא שבני אדם טועים וסוברים שזה אסור, בזה אסור דוקא במקום רואין, אבל שלא במקום רואין מותר, כיון שאין חושדין אותו בדבר שהוא אסור, אלא בדבר שהם טועים וסוברים שהוא אסור, ע"כ.

וכן משמע בתוס' הרא"ש בכתובות שם שכתב דמה שכשאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור, היינו דוקא היכא שהרואה סובר שעשה איסור מלאכה דאורייתא, כגון שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם, שאם יראוהו יחשדוהו שכיבסן בשבת, אבל הכא הרואה יודע שעושה מלאכה כלאחר יד, עכ"ד.

ויראה דכוונתו ג"כ לסברא זו דבשיטוח בגדים החשש הוא שכשהרואה יראה בגדים שטוחין בחמה לא יתלה שנשרו במים מאליהן, ויטעה ויחשוב שכיבסן בשבת, וזה אסור מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים. אבל ברואה את חבירו ממעך בצינור ברגליו, הרי חבירו רואה לפניו דבר שמותר לעשותו, ואין להתחשב בטעותו של הרואה שאינו יודע שהתירוהו חכמים, ואין לדמותו לשיטוח בגדים רטובים, ששם

העין ישנו גם באיסור דרבנן.

ובש"ך שם מקשה עוד על דברי הרמ"א מסוגיא שלפנינו שגזרו חכמים ואסרו לצאת בבהמה בזוג פקוק שאינו מוליד קול משום מראית עין, שיחשבו שהולך למכור את הבהמה, והרי האיסור למכור בהמה בשבת הוא רק מדרבנן, ואפילו הכי אסרו לצאת בזוג פקוק משום מראית עין שיחשדו אותו שעובר על איסור מקח וממכר דרבנן. והוא מסיים שם דכן משמע בהרבה מקומות שגם בדרבנן יש איסור משום מראית עין.

אכן בהפלאה ביו"ד שם כתב בדעת הרמ"א דודאי יש איסור מראית עין גם באיסור דרבנן, אלא בדרבנן מותר בחדרי חדרים, כמו שכתבו התוס' בכתובות שם, וגם הרמ"א לא התיר להניח חלב שקדים אצל בשר עוף אלא בביתו, ששם אין אחרים רואים אותו. וכן כתב בחי' מבעל ישמח משה שם, וכן כתב ביד אברהם שם.

אמנם לפי האמור עדיין יש לתמוה מאוד בזה, שהרי כפי האמור בש"ך הרי הדין שבגמרא לפנינו מיירי במראית עין של איסור דרבנן, שהרי מה שאסרו לצאת בזוג פקוק הוא מחמת גזירה שיאמרו שהולך למכור הבהמה שאינו אלא איסור דרבנן, ואפילו הכי אמרו בגמרא דלרב שאוסר אפילו בחדרי חדרים אינו רשאי לילך עמה בחצר, הרי דאסרו איסור מראית עין בחדרי חדרים גם באיסור דרבנן. וא"כ לכאורה יש לתמוה מאוד על דברי התוס' בכתובות והראשונים הנ"ל שכתבו דבאיסור דרבנן לא גזרו משום מראית עין בחדרי חדרים. ועיין השלמות והוספות [ח]

והנה בשו"ע יו"ד פ"ז סעיף ג' כתב הרמ"א לענין בישול בשר בחלב לגבי מראית עין בחלב שקדים, שאם אוכל עם בשר בהמה יש להניח שם שקדים מפני מראית העין, כיון שבשר בחלב בבשר בהמה הוא מן התורה. אבל בבשר עוף נוהגים לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, כיון שבשר עוף בחלב אינו אלא מדרבנן. ז

ומקור הדבר בספרו תורת חטאת כלל ס"ב סעיף ח', ששם כתב דאע"ג שאסרו חכמים לאכול דם דגים שכינסן בכלי מפני מראית עין, מלבד אם נמצא בתוכו קשקשים, שאני התם שאיסור דם הוא איסור תורה ויש בו כרת, אבל בבישול בשר עוף בחלב שאינו אלא מדרבנן, לא חששו על מראית עין, ולכן נוהגים לאכול בשר עוף עם חלב שקדים, ואפילו בשר בהמה אינו אסור אלא דרך בישול שהוא מן התורה, אבל שלא ע"י בישול שהוא רק מדרבנן אין לאסור משום מראית עין.

ולכאורה משמע בדברי הרמ"א דבאיסור דרבנן אין חוששין כלל למראית עין, ולכן מותר לבשל בשר עוף עם חלב שקדים, ואין חוששין כלל למראית עין.

אמנם בש"ך שם סק"ו חולק על דברי הרמ"א, וכתב דגם באיסור דרבנן יש בו משום מראית עין, ואחד מהוכחותיו הוא מדברי התוס' בכתובות הנ"ל, דבדבריהם מבואר דגם באיסור דרבנן יש משום מראית העין. וכוונתו לומר, כי בתוס' מבואר דדוקא לגבי לאסור בחדרי חדרים יש הבדל בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, אבל עיקר איסור מראית

השלמות והוספות

הברייתא שמוטר לטייל עמה בחצר, הרי כשם שאסור לצאת בה לרה"ר משום מראית עין שיחשבו שהולך למכור, כך יאסר גם בחצר.

ובמג"א שם מביא דברי התוס' בכתובות הנ"ל שכתבו דלא אסרו משום מראית עין בחדרי חדרים אלא בחשד של איסור דאורייתא ולא בחשד של איסור דרבנן, ולפי זה מתיישב מדוע מותר לטייל עמה בחצר, כיון שאינו אלא חשד של איסור מקח וממכר שהוא מדרבנן.

אמנם עדיין הוא תמה, שהרי מדברי הגמ' שלפנינו מוכח שאסור מראית עין בחדרי חדרים אפילו באיסור דרבנן, שהרי בגמ' מוקי ברייתא זו דמטייל עמה בחצר שהיא דלא כרב. וזהו קושיא על דברי התוס' בכתובות שם. והעלה המג"א דאולי סוברים התוס' דיש בזה פלוגתא בין הסוגיות, דאע"ג שבגמ' שלפנינו מוכח דיש איסור מראית עין בחדרי חדרים אפילו באיסור דרבנן, מכל מקום בגמ' בכתובות שם דמתיר למעך הצינור בצנעה ולא בפרהסיא מוכח דבאיסור דרבנן לא אסרו מראית עין בחדרי חדרים, וקיי"ל להלכה כסוגיא דכתובות שם, ולכן הביאו הרמב"ם והשו"ע ברייתא זו דמטייל עמה בחצר.

ובנתיב חיים שם מכריע קצת בדרך אחרת, דרב סובר באמת דאסור מראית עין בחדרי חדרים אפילו באיסור דרבנן, ולכן מקשה בגמ' שלפנינו על דברי רב מברייתא דמטייל עמה בחצר אע"ג שהוא רק איסור דרבנן, אלא דאנו סוברים דהלכה כרב דוקא באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן אין הלכה כרב, ואין אוסרין מראית עין בחדרי חדרים אלא כשיחשדוהו באיסור תורה ולא כשיחשדוהו באיסור דרבנן.

אמנם בפרי חדש ביו"ד שם סק"ז מעיר על דברי הרמ"א שכתב דיש לאסור משום מראית עין בשר בחלב שקדים, וכתב שאין לאסור מדעתינו דברים שיש בהם משום מראית העין זולתי מה שנאסר בגמרא משום מראית העין, ואין לנו להוסיף ולאסור מדעתנו, כי אם כן נאסור בשר חיה בלא ניקור, כדי שלא יטעו בין בהמה וחיה.

ובפלתים שם סק"ז מוסיף וכתב דבשלמא במה שכתב בבי"י שם בשם הרשב"א דאסור לבשל בחלב אשה מפני מראית עין, כיון שבאמת הוא חלב אלא שהתורה התירתו, יש לדמותו למה שאסרו בגמ' דם דגים, כיון שהוא דם אלא שהתורה התירתו, וראו חכמים לאסרו משום מראית עין. אבל חלב שקדים הרי אינו חלב כלל, כי אם מיץ של פרי, אלא דכיון דמראהו כעין חלב קורין אותו בלשון מושאל חלב שקדים, אבל משום זה אין לאסרו מפני מראית עין. אטו מי נאמר שאין לתת בתוך תבשיל יין אדום כשיש לטעות ולחשוב שהוא דם.

הרמב"ם בפ"כ מהל' שבת הלכה ט' כתב דלא ימשוך הגמלים הקשורים זה בזה מפני שנראה כמי שמוליכן לשוק שמוכרין בו הבהמות, ומפני זה לא תצא בהמה בזוג שבצוארה ואפילו היה פקוק שאין לו קול. אמנם שם בהלכה י"ג כתב דפוקק לה זוג שבצוארה ומטיילת בו בחצר. והיינו שהרמב"ם מביא להלכה דברי הברייתא המובא בגמ' שלפנינו דפוקק לה זוג שבצוארה ומטייל עמה בחצר. וכן כתב בשו"ע אור"ח סי' ש"ה סעיף י"א.

ובמג"א סי' ש"א סק"ו מתקשה בדעת הרמב"ם והשו"ע, שהרי בגמ' מבואר דברייתא זו תלויה בפלוגת התנאים אם אסרו משום מראית עין גם בחדרי חדרים, וא"כ לדעת הרמב"ם והשו"ע שפסקו כרב דאסור גם בחדרי חדרים מדוע הביאו

להתזדנע

ולאגלות מחמדי התורה בכל דף בש"ס

שבת דף לג

מילי דאגדתא

מאמר 'רבן שמעון בר יוחאי'

בשבת דף ל"ג: יתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתבי יהודה בן גרים גבייהו. פתח רבי יהודה ואמר, כמה נאים מעשיהן של אומה זו, תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק, נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר, כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס.

הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו, יהודה שעילה יתעלה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה, יהרג. אזל הוא זכריה וכו', אזלו טשו במערתא, איתרחיש ניסא, איברי להו הרובא ועינא דמיא, והוו משלחי מנייהו, והוו יתבי עד צוארייהו בחלא. כולי יומא גרסי, בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלזו, והדר משלחי מנייהו, כי היכי דלא ליבלזו.

איתבו תריסר שני במערתא, אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא, אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה. נפקו, חזו אינשי דקא כרבי זורעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם, חזרו למערכתכם.

הדר אזול איתבו תריסר ירחי שתא, אמרי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, יצתה בת קול ואמרה, צאו ממערכתכם. נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוה מסי רבי שמעון. אמר לו, בני די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות. אמרו ליה, הני למה לך, אמר להו לכבוד שבת, ותיסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל, יתבי דעתייהו.

שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה, עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה, חזי דהוה ביה פילי בגופיה. הוה קא בני וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה. אמר לו, אוי לי שראיתך בכך, אמר לו אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא, הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי.

- א -

גילויי הקדושה אצל רבן שמעון בר יוחאי בתוך המערה

בהשגות מראות אלהים, כי שם נגלה אליו האלהים. ולזאת סיבב הקב"ה כל הענין של מלכות רומי כדי שיצטרך להגיע למערה זו.

ולא עוד, אלא שכיון שנשמת רבן שמעון בר יוחאי היתה ניצוץ מנשמת משה רבנו ע"ה, כי לכן נקרא רבן שמעון בן יוחאי בשם 'בוציאנא קדישא' דהיינו ניצוץ קדוש, שהיה בו ניצוץ מנשמת משה רבנו ע"ה, לכן כשם שמשה רבנו הוצרך לברוח מפרעה, והגיע אל המדבר ושם קנה שלימותו כשנגלה אליו הקב"ה מתוך הסנה, כן היה אצל רבי שמעון בר יוחאי שהוצרך לברוח מן המלכות, והגיע למדבר לוד, ששם היה מערת רשב"י, ושם הגיע לשלימותו בדרגות נעלות וגבוהות עד מאוד בקדושה של מעלה.

גזירת המלכות סיבה מן השמים כדי שיגיע למערה / ניצוץ משה רבנו ע"ה / גילוי אליהו / קדושת המערה / גילוי סתרי תורה

- האריז"ל -

א. בפיוט השיר 'בר יוחאי' נאמר, "בר יוחאי מושב טוב ישבת, יום נסת יום אשר ברחת, במערות צורים שעמדת, שם קנית הודך והדריך".

מובא בשם הזוה"ק והאריז"ל שכל המעשה שקרה אצל רשב"י שהוצרך לברוח מפני מלכות רומי, היתה סיבה מסובבת מן השמים כדי שיגיעו רבן שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר למערה זו, כי שם זיכנו את עצמם וטהרו וקדשו את נפשם בקדושה עליונה מאוד, כשרפים וחיות הקודש, ושם קנו הודם והדרם בשלימות השגות עליונות מדרגות נשגבות

וחי. ופירש רש"י (ד"ה מערה) מערה שעמד בה משה, כשעבר הקדוש ברוך הוא לפניו, שנאמר ושמתיך בנקרת הצור, ואלהו אף הוא עמד באותה מערה, ועבר הקדוש ברוך הוא לפניו, שנאמר (מלכים א' י"ט) 'ויבא שם אל המערה וגו' ויאמר צא ועמדת בהר וגו' והנה ה' עובר'. ובאותה המערה ישבו רבן שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר במשך י"ג שנים, וזכו שם לאורות גדולות, וגילויים עד אין ערוך.

והנה, עד שהיה רבי שמעון בר יוחאי במערה לא ניתן רשות מן השמים ללמוד סתרי תורה אלא בהסתר ובצנעה ועל ידי כסויים שונים, אכן משיצאו רשב"י ורבי אלעזר מן המערה ניתן להם רשות מן השמים לגלות סתרי תורה, והיו רשב"י ורבי אלעזר מאירים את העולם על ידי שלמדו סתרי תורה בהתגלות עם החבריא, ולא הוצרכו לכסות סתרי תורה כאשר בתחילה, והיו דבריהם נשמעים אצל התלמידים כשעה זו שנאמרה תורה מסיני. [א]

במערה זו זכו רשב"י ובנו שאליהו הנביא נתגלה אליהם שני פעמים ביום, ולמד עמהם סתרי תורה, ורשב"י נתעלה כל כך עד שאליהו הנביא קרא אותו רבי. [א]

המערה הלזו, היתה מערה שהיה שורה בה אור גדול וקדושה נפלאה מאוד, כי היא המערה שעליה אמרו בגמ' פסחים דף נ"ד. שעשרה דברים נבראו ערב שבת בין השמשות, וביניהם היא המערה שעמדו בה משה רבנו ואלהו הנביא, ואותה המערה היתה גם מערתו של רשב"י, ששם זכה לגילויים נפלאים, כשם שזכו שם משה ואלהו.

על מערה זו נאמר בתורה (שמות ל"ג) 'והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי עליך עד עבראי, ועל זה אמרו בגמ' במגילה דף י"ט: דאלמלי נשתייר במערה שעמד בה משה ואלהו כמלא נקב מחט סדקית, לא היו יכולין לעמוד מפני האורה, שנאמר כי לא יראני האדם

השלטות והוספות

וכתב דהתנאים הקדושים האלו היו אחרי המעשה של עשרה הרוגי מלכות, שהיו ניצוצים של עשרה שבטי יה, שבאו לכפר על חטא מכירת יוסף, וכתב שתנאים אלו היו ג"כ ניצוצות של השבטים. ולכן, כל אחד מהם היה שמו כשם של אחד מן השבטים, רבי שמעון בר יוחאי היה בו ניצוץ של שמעון בן יעקב, כי שמו כשמו. רבי יהודה היה בו ניצוץ של יהודה. ורבי יוסי היה בו ניצוץ של יוסף הצדיק, שנמכר על ידי אחיו. ואותן ג' השבטים היו חלקם ביותר בפרשת מכירת יוסף.

ולכן אמרו בגמ' שלפניו שרבי יהודה נקרא ראש המדברים בכל מקום, כי גם אצל יהודה מצינו במדרש (בראשית רבה פ"ד י"ז) במאה"כ 'ויאמר יהודה אל אחיו' אמר רבי יהודה בר אילעי בשבח יהודה הכתוב מדבר, בג' מקומות דיבר יהודה בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם, 'ויאמר יהודה אל אחיו' (בראשית מד) 'ויבא יהודה ואחיו' (שם) 'ויגש אליו יהודה'. [ויש לציין, כי כאמור, גם מאמר זה שבג' מקומות דיבר יהודה לפני אחיו, אמרו רבי יהודה בר אילאי, שהוא סתם רבי יהודה].

ונתגלגל הדבר שעל רבי יהודה אמרו המלכות 'יהודה שעילה יתעלה', כי כן מצינו אצל יהודה שאמר לו יעקב אבינו 'מטרף בני עליית', וזה מפני שאחרי חטא מכירת יוסף היה לו ירידה, כמאה"כ שם 'ויירד יהודה', ולכן כיון שכבר היה לו ירידה שוב נתעלה, כמו שמצינו אצל משה רבנו ע"ה (במד"ת כו) שאחרי שאמר הקב"ה למשה בכעס 'לך רד', שוב נתרצה הקב"ה בלשון זה, ואמר לו 'לך עלה מזה', וגם אצל יהודה אחרי שהיה לו ירידה היה לו עליה, ולכן אמרו עליו המלכות 'יהודה שעילה יתעלה'.

ועל רבי יוסי ששתק אמרו 'יגלה לציפורי', כי רבי יוסי היה ניצוץ של יוסף הצדיק, ועל יוסף יש תביעה על ששתק כשאמרו אחיו 'עבדך אבינו' ולפיכך נתקצרו ימיו, (ילקוט שמעוני בראשית מ"ד), וכן היה אצל רבי יוסי דכיון ששתק אמרו המלכות יגלה לציפורי, כי צפור מכפר על לשון הרע. וכן מצינו עוד שרבי יוסי היה ניצוץ של יוסף הצדיק, כי בעירובין דף י"ד אי' דרבי יוסי נימוקו עמו, וזה משום שכן מצינו אצל יוסף הצדיק שיכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו'. ולכן אמר רבי יוסי (שבת דף ק"ח:) מימי לא עברתי על דברי חברי, כי כן היה אצל יוסף הצדיק שלא רצה להפרד מאחיו.

ורבי שמעון בר יוחאי בא לתקן חטא של שמעון שהוא היה העיקר במכירת יוסף, ורצה שיהרג אלא שלא נגמר הדבר, ונתגלגל שירד למצרים והיה שם י"ב שנה בבור, וכן היה אצל רבי שמעון בר יוחאי שרצו להרגו ולא נגמר הדבר אלא שהוצרך לגלות, ולהיות בתוך המערה י"ב שנה.

וכתב שם בשם האריז"ל שעל ידי מכירת יוסף נסתמו האורות, ולא עוד אלא שנגרם שאותן שאינם ראויים ינקו מאורות הקדושה. אכן אחרי שיצא רבן שמעון בר יוחאי במערה כבר נתקן חטא מכירת יוסף, ולכן כשיצא משם חיבר את ספר הזוהר, ובזה חזר וגילה את האורות הקדושות, וגם חיבר ספר תיקוני זוהר לבל יתפשטו אורות הקדושה לאותן שאינם ראויים.

הטעם שאליהו לא אמר בפירוש לרבי שמעון ורבי אלעזר שכבר נתבטל מאלהם גזירת המלכות

- בניהו בן יהוידע -

[א] בספר בניהו בין יהוידע מקשה במה שאמרו בגמ' אתא אליהו קם אפתחא דמערתא, אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה, וקשה, שהרי אליהו הנביא זכור לטוב היה בא אצלם בכל יום ועוסק בתורה עמהם, ולמה לא אמר להם דבר זה פה לפה.

והוא מיישב, שבאמת היו צריכין הם לישב במערה י"ג שנים, מכמה טעמים כמוסים, אמנם השם יתברך יודע שביציאתם יעשו נזק לבריות כשרואים אותם עוסקים בעולם הזה ומניחים עסק התורה, וזה היה כי מחמת הזדככותם במערה היו חושבים שכל העולם ראוי להם להיות כמותם, וכאשר עשו כן באמת בעת יציאה ראשונה, לכך לא בא אליהו זכור לטוב לומר להם בפירוש שיצאו, שהרי מיציאתם יסתעף נזקין, אלא רצה השם יתברך שהם יצאו מעצמם בהשמעת דברים אלו שהשמיע אותם אליהו, ואחר שיצאו ויעשו נזק בעולם, אז תצא בת קול ותאמר להם להחריב עולמי יציאתם, חזרו למערכתכם, ובזה ידעו שאין אשמה על אישי ישראל שעוסקים במלאכתם ואין נוהגים כמותם, ואז אחר שיושלם זמן העקרי של שנת י"ג תצא אז בת קול בפירוש ותאמר להם צאו מן מערכתכם, ותהיה יציאתם בכבוד יותר, שלא על ידי מלאך אלא על ידי בת קול.

ואז, אחר שכבר נודע להם מיציאה ראשונה, שבני ישראל הם זכאים גם במה שעוסקים במלאכתם, שוב לא יצא נזק מזה, וכמו שהיה אחר כך באמת, שבכל מקום שרבי אלעזר החריב היה רבי שמעון ממשיך רפואה, ולכן כיון שיציאה ראשונה לא היתה בזמנה, והיתה רק להודיעם מה שראוי להיות כמנהג העולם, לכך לא רצה השם יתברך לומר לאליהו זכור לטוב שיודיעם לצאת, וגם לא על ידי בת קול, ורק כשהגיע זמן יציאתם האמיתי אז הודיעם על ידי בת קול שהוא יותר כבוד להם.

ומה שאמרו שמשפט רשעים בגיהנם הוא י"ב חודש, פירוש כיון דאפילו רשעים די להם בי"ב חודש, אם כן אנחנו אם חטאנו בדבר זה לשרוף כל מקום שהיינו רואין, ודאי די לנו צער של י"ב חדש לכפר עלינו.

רבי שמעון ורבי יהודה ורבי יוסי היו ניצוצות של ג' שבטי יה, שמעון יהודה ויוסף, ובעסק זה נתקן חטא מכירת יוסף

- ספר הזכות לבעל חידושי הר"ם -

[ב] בספר הזכות לבעל חיל הר"ם (דף פ"א) כתב דבר חידוש בדברי הגמ' שלפניו במה שרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון היו יושבים כאחד, ורבי יהודה אמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו, ולכן אמרו עליו המלכות, יהודה שעילה יתעלה, ורבי יוסי שתק, ולכן אמרו עליו יוסי ששתק יגלה לציפורי, ורבי שמעון בן יוחאי אמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, ולכן אמרו עליו, שמעון שגינה, יהרג.

- ב -

דברי רבי שמעון שכל מה שתקנו אומה זו הוא לצורך עצמם

שמעשיהם נאים, שעל ידם יש שווקים ומרחצאות, אבל ודאי שכוונתם בזה היה לצורך עצמם, וכתשובת הקב"ה לאומות העולם.

ובדרשות מהרי"ט (פרשת שמות דדוש א) מקשה מצד אחר, דמי הזקיקו לרבי שמעון לדבר דברים אשר אין בהם חפץ ולסכן עצמו, ומדוע השיב ואמר שכל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, והרי בבבא בתרא דף ד'. שנינו שאין לקלל עשיר אפילו בצנעה, וכמאה"כ (קהלת י) 'ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר', ולא עוד אלא שרשב"י בעצמו אמר שאין להתגרות עם בני עשיו.

וכתב שרבי שמעון אמר כן לקנאת קנאת ה', דכלפי מה שאמר רבי יהודה כמה נאים מעשיהם של אומה זו היה ח"ו נתבטלה הטענה שיאמר להם הקב"ה שעשו הכל לצורך עצמן, לכן הוזקק להשיב לו שאין הדברים כן, כי כל המעשים הנראים להם פועל טוב, לא לרצון יחשב להם, ואפילו כשכר עושי מצוה שלא לשמה, שמקבלים שכרם מן השמים, אכן האומות העולם מחמת גודל רשעם אשר עשו עם ישראל, תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה'. וכתב שם דגם מה שאמר רבי יהודה לא אדעתיה כל כך.

ובספר נאות הדשא (ה"ב עמוד ס"א) מובא בשם האבני נזר דרבי שמעון שאמר שאין לשבח אומה זו כי כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, בא להורות בזה שהכל הולך אחרי הכוונה, ורבי שמעון הולך לפי שיטתו שהוא סובר בכל מקום דדבר שאינו מתכוין מותר, וכלשון הגמ' בפסחים דף כ"ה: דרבי שמעון איל בתר כוונה, וכן אמר הרה"ק רבי חנוך הענין מאלכסנדר זצ"ל דרבי שמעון בר יוחאי בזה"ק שמחמיר מאוד בענין הכוונה במצוה, הוא לפי שיטתו שסובר דדבר שאינו מתכוין מותר, כי העיקר היא הכוונה. ולכן אמר רבי שמעון דכיון שכל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, אין לשבח אומה זו במעשיהם, כי מצד הכוונה אין מעשיהם נרצים, כי כוונתם לצורך עצמן. א

תשובת הקב"ה לאומות העולם לעתיד לבא שיבקשו שכר על בניית שווקים וגשרים / העיקר תלוי בכוונה נכונה

- מהרש"א, דרשות מהרי"ט, אבני נזר -

ב. שנינו בגמרא שלפנינו שרבי יהודה אמר, כמה נאים מעשיהן של אומה זו, תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. ורבי שמעון בן יוחאי היה חולק על דבריו, ואמר, כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס. ומדיבורים אלו נסתובב ונגרם לרבי שמעון בן יוחאי שיצטרך לברוח מאימת המלכות, ולשבת במערה י"ג שנה.

והנה בגמ' עבודה זרה דף ב'. אי' דלעתיד לבא יביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ויניחו בחיקו, ויאמר למי שעסק בה יבא ויטול שכרו, מיד יתקבצו עובדי כוכבים ויבקשו שכר על מעשיהם, ויאמר להם הקדוש ברוך הוא במאי עסקתם, אומרים לפניו, רבונו של עולם, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיתעסקו בתורה. יאמר להם הקדוש ברוך הוא, שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות'.

ומעיר בחי' מהרש"א על מה שאמר רבי יהודה כמה נאים מעשיהן של אומה זו, שהרי דיבורים האלו יאמרו האומות על עצמם שמגיע להם שכר מפני שתקנו שווקים ומרחצאות, והקב"ה ישיב להם כדברי רבי שמעון בן יוחאי שכל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, ואם כן האיך אמר רבי יהודה כמה נאים מעשיהן של אומה זו.

וכתב במהרש"א שודאי היה רבי יהודה גם כן יודע שתקנו הכל לצורך עצמם, ובאמת גם הוא לא אמר שעשו כן לצורך בני ישראל, אלא מפני יראת המלכות סתם דבריו ואמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו, והיינו

איש ישראל אפילו אם עשה מצוה בלא כוונה מקבל עליה שכר / בני ישראל אמרו נעשה ונשמע, להתמשך אחרי הקב"ה ולעשות מצות גם בלא התחכמות השכל / כל בני העולם שטורחים לתיקון העולם הוא כדי שיהנו מזה בני ישראל / ביאור טענת אומות העולם לעתיד לבא ותשובת הקב"ה

- שם משמואל -

א על דברי האבני נזר האלו יש להוסיף מה שכתב בנו הש"ם משמואל' בפרשת וארא (שנת תרע"ד) דיש לתמוה בדברי הגמ' בע"ז שם כמה שאמרו שיבואו אומות העולם ויבקשו שכר על מעשיהם ויאמרו, רבש"ע, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיתעסקו בתורה. הקב"ה יאמר להם, שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, תיקנתם שווקים להושיב בהם זונות, מרחצאות לעדן בהם עצמכם. ולכאורה תמוה, שהרי לעתיד הוא עולם האמת, ואיך יחשבו האומות להטעות ולומר שכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, ועוד את מי יבואו להטעות הלא להקב"ה שהוא יודע תעלומות לב הם מדברים, והרי ודאי שאינם שוטים גמורים כל כך, ובפרט לעתיד לבא.

וכתב, דהנה בסיפרי (פ' כי צא) אמר רבי אלעזר מנין למאבד סלע מתוך כיסו ומצאו עני והלך ומתפרנס בו, שמעלה עליו הכתוב כאילו זכה לו, תלמוד לומר 'לגר ליתום ולאלמנה יהיה' הא למדת שהכתוב קבע לו ברכה. והיינו, דממצות שכחה

שנעשית בלא כוונה, יש ללמוד שכשעני נהנה ממנו אפילו בלא כוונה, הקב"ה קובע לו שכר.

ומה שהכתוב קבע לו ברכה ומקבל שכר אע"ג שלא היתה כוונתו לכך, הטעם בזה הוא, כי בני ישראל בשעת מתן תורה אמרו 'כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע', והיינו שאמרו שלא ימתינו לעשות דוקא על פי הוראת השכל, אלא שמעצמם יהיו נמשכים אחר מאמר השי"ת בלי שום התחכמות, ומזה יבואו להבין הדבר גם בשכלם, והיינו שמ'נעשה' יבואו ל'נשמע', ומזה זכו שיהיו נרצים במעשיהם אף בלתי הארת השכל, שגם המעשה לבד אף בלתי כוונת השכל תהי' קודש ויעשה פרי למעלה, ולכן מקבלים שכר אפילו על פעולה שנעשתה בלא כוונה לה'.

והנה הרמב"ם (בהקדמה לפיה"מ) כתב שכל התעסקות בני העולם הוא עבור ירא שמים אחד, כי יתכן שכמה שנים יטרחו לבנות ולנטוע, והכל כדי שבאחד הימים יעבור ירא שמים אחד באותו המקום, וימצא בו מנוח.

וכתב בשם משמואל דטענת האומות שיאמרו כולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, היינו שיאמרו דכיון דסוף כל סוף הרי נתברר עכשיו שהכל היה בשביל שיתעסקו ישראל בתורה, וכדברי רש"י שיהי' להם פנאי שמוצאין להשתכר בשוק ומוצאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח, ובאמת כך היה סוף כל סוף שבני ישראל היו נהנים ממעשיהם של האומות, וזהו טענתם, דכיון שסוף כל סוף נתברר שכל מה

- ג -

אכילה מעץ חרובין שגדל להם במערה

איסור ערלה באילן שגדל מאליו / הבדל בין מקום ישוב למדבר / אילן שגדל בנס / אכילת איסור בהיתר פקוח נפש נחשב תקלה לצדיקים

- דעת משה בשם הגה"ק מבעלזא, הערות הגר"ש אלישב ז"ל -

ג. שנינו בגמרא שנעשה נס לרשב"י ובנו וגדל שם אילן של חרובין, וזה היה מאכלם כל זמן שהותם במערה.

בספר דעת משה להגה"ק רבי משה מבויאן זצ"ל מקראקא (הערות סי' ס"ח) מובא שהגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע הקשה בזה דכיון שהאילן התחיל לצמוח אז כשנכנסו למערה, האילן היו רשאים לאכול ממנו בשלש שנים ראשונים, הרי אילן עד ג' שנים פירותיו אסורין באכילה מדין ערלה.

ובספר הנ"ל מתרץ דכיון שעלה האילן מאליו אין זה בכלל 'ונטעתם', ולכן היה האילן הזה נפקע לגמרי מאיסור ערלה.

ובשולי הגליון שם מובא מקונטרס 'נס על הגבעה' (שבטוף ספר גבעת הלבונה) שמוסיף בזה, דאע"ג דבירושלמי בפ"א מערלה הלכה ב' כתב דאילן העולה מאליו חייב בערלה, הרי דאין צריך שיהא בו תפיסת ידי אדם, וגם אילן עולה מאליו הוא בכלל 'ונטעתם', מכל מקום הרי בירושלמי שם מבואר שזה דוקא בעולה מאליו בתוך הישוב, אבל בעולה מאליו במדבר אינו בכלל ונטעתם, והרי מערת רשב"י היתה במדבר, ולכן לא היה נהוג בו איסור ערלה.

ובספר הערות להגר"ש אלישב זצ"ל מביא ג"כ קושיא זו בשם אחרונים, והוא מבאר ג"כ דאילן העולה מאליו חייב בערלה דוקא במקום שגדליון שאר אילנות, אבל אם עולה מאליו במדבר, אין זה בכלל ונטעתם, והוא פטור מערלה. ומביא שם דיש שמי שמתרץ דאם גדל על פי נס הרי זה גרע מאילן שעולה מאליו, ופטור מערלה אפילו אם גדל במקום ישוב.

והגר"ש אלישב זצ"ל מעיר ומוסיף על עיקר הקושיא והתירוץ, דודאי שמצד עיקר ההלכה אין מקום להקשות האילן אכלו מאילן זה, שהרי כשם שלא קיימו שאר מצוות התורה כל אותן השנים שהיו במערה, משום שהיו בגדר אונס, ואונס רחמנא פטריה, כמו כן היו רשאים לאכול פירות ערלה משום פקוח נפש, שהרי לא היה להם מאכל אחר לאכול. אכן הקושיא היא דכיון שאמרו בגמ' (גיטין דף ז'). דאפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם, צדיקים עצמם לא כל שכן, לכן יש לתמוה דמדוע המציא הקב"ה להם על פי נס שיוגדל אילן של חרובין, הרי היה על האילן דין ערלה, ואין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, והיה להקב"ה להמציא להם על פי נס בדרך אחר שיהא להם מה לאכול. ולכן מותרים דבהאילן שגדל מאליו על פי נס במערה לא היה בו איסור ערלה ולא היה בו משום תקלה כלל, ע"כ.

ומבואר מדבריו שסובר דמה שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים הוא אפילו כשצריך לאכול מחמת פקוח נפש, דגם בזה נחשב לתקלה, והוא חידוש, שהרי עיקר דברי הגמרא אמורה לגבי שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים שיוכשלו במאכל איסור בשוגג, ובאכילה בשוגג הרי אין בו היתר כלל, כי אכילת איסור בשוגג באיסור דאורייתא צריך איזה כפרה, כדאי' בנתיבות המשפט סי' רל"ד סק"א, אבל בדבר שכן היא ההוראה לכתחילה לאכול דבר איסור משום פקוח נפש, הרי לכאורה אינה בכלל תקלה, שהרי הוא מצווה לעשות כן לכתחילה, ולא נכשל בזה כלל.

וצריך לומר דאפילו הכי אע"ג שהוא מצווה לעשות כן לכתחילה, מכל מקום כיון שמאכל האיסור מדאורייתא נחשב כאיסור חפצא, שהוא מאכל מאוס בעצמותו, והיתר פקוח נפש הוא רק בגדר דחוויה, נמצא דצדיק אוכל דבר איסור, ואין הקב"ה מביא לצדיקים דבר שנקרא בשם מכשול, ועל כרחק דלא היה בזה איסור ערלה כלל. [ד]

השלטות והוספות

לכן לעומתם זכו שעשייתם אף בלי השכל וכוונה יקבלו עליהם שכר, אבל אומות העולם שלא רצו כלל לקבל את התורה, אם עושים מעשה בלא כוונה לדבר, אין מקבלים עליה שום שכר.

[ד] לסיום הדבר נביא מימרא בשם הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שאמר פעם ביום ל"ג בעומר, שמה שהסיפור שלפנינו נמצא במסכת שבת דף ל"ג, זה מרמז על יום ל"ג בעומר שהוא יומא דהילולא של רשב"י.

ותלמידו הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע הוסיף בזה עוד, שמהתחלת הש"ס עד שבת דף ל"ג ישנו ל"ב מאמרים בשם רבי שמעון בן יוחאי, ועובדא זו של רשב"י במערה היא מאמר הל"ג, שזה מכוון נגד יום ל"ג בעומר.

שעשו הוא בשביל שיתעסקו ישראל בתורה, יהיו ראויים לקבל שכר על מעשיהם, ובודאי לא יהיו טפשים לבא להטעות את הקב"ה ולומר שכווננו עבור ישראל, אלא שיבאו לומר דשביל מה שלא כווננו לזה אין ראוי לקפח שכרם, כמו במי שנפל סלע מחיקו ומצאו עני והתפרנס בו הרי זה מתברך עליו.

ועל זה משיבם הקב"ה, שוטים שבעולם, כי שוטה הוא שאינו יודע להבדיל דבר מדבר, ובעיניהם הכל שוה בין כווננו לזה בין לא כווננו, הלוא לצורך עצמכם עשיתם, כלום יש בכך מגיד זאת, היינו דמדה זו לקבל שכר על מעשה אף בלי כוונה כמו שנפל סלע מחיקו, מדה זו נוהגת רק בישראל שקבלו את התורה בדרך 'נעשה ונשמע' בלא התחכמות, ומאחר שהם נמשכין אחר התורה ומצוותיה אפילו בלי שכל,

באה שבת. בא להתוודע.

לומדי הדף היומי מנויי להתוודע ממשיכים להתענג על 'גליון נושא יומי', המגיע הישר אל תיבת הדואר או לדואר האלקטרוני, בנוסף ל'**שיעור האזנה יומי**' במגוון שפות לבחירה בקו הטלפוני של להתוודע.

מה יתן לי 'להתוודע' לחיים?

שאלות שינון שבועיים

מבחינים בסגנון אמריקאי
לשינון הנלמד
למען יעמדו לימים רבים

שול'ת מיוחד שאל את הרב

מנויי המערכת נהנים
משול'ת פורה ובהיר
עם רבני המערכת

שיעור יומי מוקלט ומתועד

שיעור עיוני בנושא מרכזי
ב-25/10 דק' לבחירה ע"י
מג"ש מפורסמים במגוון שפות

שיעור יומי בדיוור ישיר

שיעור בן 4 עמודים
בנושא עיוני על הדף
בעריכה בהירה

למנויים: 02-9904001

נעמט דעם דף היומי צום קומענדיגן שטאפל...

טוישט אייער גאנצע מהלך החיים

די הערליכע נושאים וואס ווערן אויסגעשמועסט אין די "להתוודע" דף היומי שיעורים, נעמען ארום דעם גאנצן אידישן חיי היום יומי.

איר וועט נישט לערנען די גמרא כמצוות אנשים מלומדה, נאר "לעבן מיט די גמרא". באקומען א טעם און געשמאק אין אידישקייט, שבת ויום טוב.

TMG • 718.925.2300

ווערט א מעמבער היינט, בלויז \$4 א חודש

44.203.5193544

www.lehisvada.com

להתוודע
מחמדי התורה בש"ס

יעדן טאג א פרישע נושא • שיעור יומי דורך בארימטע מגי"ש • הערליכע גליון • שאל את הרב • פראגע בויגן

Sponsored by

RIZ
AUTO LEASING

גליון זה טעון גניזה

נעמט דעם דף היומי צום קומענדיגן שטאפל...

הערט און לעבט! און

מיט די נייע "להתוודע" סיסטעם, וועט איר יעדן טאג קענען הערן א זיסע שיעור אויפ'ן דף, דורך בארימטע מגידי שיעור. די שיעורים וועלן זיין קורץ און שארף, געאייגנט אויף א ספעציפישע אינטערעסאנטע נושא פונעם דף, און אריינגעבן א זיסקייט וואס וועט אייך באגלייטן אינעם גאנצן לעבן.

ווערט א מעמבער היינט, בלויז \$4 א חודש

44.203.5193544

www.lehisvada.com

להתוודע
מחמדי התורה בש"ס

יעדן טאג א פרישע נושא • שיעור יומי דורך בארימטע מגי"ש • הערליכע גליון • שאל את הרב • פראגע בויגן

ס'צאן הארץ מפני נפלאות

חדש! ניתן להשיג את הגיליונות היוכיים של להתוודע
אשר מלאים זו ומפיקים נגה בנישאים על הרף
אסופים יחד בחוברת אחת כמתכונת "דו הודשית"
להנאת לומדי הרף היומי, ולהעשרת הידע ההלכתי.

הגליונות ערוכים בטו"ט ודעת בראשות
הרה"ג ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
בעל מח"ס תורת הקנינים, תורת המצוה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | למנויים חודשיים: 718.298.24.16